

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА
УКРАЇНСЬКА БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ БОГОСЛОВСЬКИХ НАУК

Серія
«Україна – Цивілізація»

ТОМ VI

*Консолідація української держави, нації та
церкви: зовнішні та внутрішні чинники*

Збірник наукових праць

Ужгород – 2017

*Видається за рішенням
Вченої ради Карпатського університету
імені Августина Волошина
(протокол № 4 від 24.11.2017 р.)*

К-65 **Україна–Цивілізація. Том 6. Консолідація української держави, нації та церкви: зовнішні та внутрішні чинники /** Карпатський університет імені Августина Волошина; Українська богословська академія ; редкол. : Бедь В.В. (гол. ред.), Гайданка Є.І. (відп. секр.), Урста С.В. та ін. – Ужгород : Видавничий відділ КаУ, 2017. – 319 с.

У збірнику наукових статей подано результати досліджень у галузі соціально-гуманітарних наук.

Рубрики наукового видання охоплюють сфери філософських, богословських, юридичних, історичних, політичних, економічних, педагогічних та психологічних наук.

Видання розраховане на широке коло фахівців зі соціально-гуманітарних наук.

Збірник підготовлений за результатами проведення XI Міжнародної науково-практичної конференції «Консолідація української держави, нації та церкви: зовнішні та внутрішні чинники» (Україна, м. Ужгород, Карпатський університет імені Августина Волошина, 16–17 листопада 2017 року).

Конференція приурочена до 100-річчя початку відновлення Української державності та відродження УАПЦ (1917 – 2017).

ЗМІСТ

Преосвященнійший Віктор Бедь

100-РІЧЧЯ ПОЧАТКУ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ТА 75-РІЧЧЯ ВІДНОВЛЕННЯ ІЄРАРХІЇ УАПЦ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В ХХ СТОЛІТТІ	9
--	---

Філософські науки**Загрійчук Іван Дмитрович**

ГРОМАДЯНСЬКА ЗРІЛІСТЬ ЯК ОСНОВА КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ	20
---	----

Титар Олена Володимирівна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ЯК КУЛЬТУРНИЙ МЕХАНІЗМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	26
---	----

Димитрова Людмила Михайлівна

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ В ПАРАДИГМІ ДУХОВНОСТІ	33
--	----

Киселиця Світлана Володимирівна

ВІРОТВОРЕННЯ В РЕАЛІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	38
---	----

Слубська Ання Ярославівна

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ, ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ	44
--	----

Димитров Владислав Юрійович

УКРАЇНА: НА ШЛЯХУ ДО ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	56
---	----

Василець Ольга Іванівна

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ - ЗАПОРУКА ЦІЛІСНОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	61
---	----

Олійник Вікторія Вікторівна

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ)	72
---	----

Богословські науки**Протоієрей Сергій Урста**

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН ОГІЄНКО ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ	77
--	----

Біксей Василь Васильович

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ХРИСТІЯНСТВА З ІНШИМИ НАЙПОШИРЕНІШИМИ РЕЛІГІЯМИ СВІТУ	83
---	----

Хланта Іван Васильович	
ДУХОВНІ ПІСНІ ТА ЇХ РОЛЬ У КОНСОЛІДАЦІЇ ЦЕРКОВНОЇ ЄДНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	88
Остапенко Василь Олексійович	
ТРЕТІЙ ЛИТОВСЬКИЙ СТАТУТ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН	97
Беник Дмитро Юрійович	
ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ ЧЕРНЕЧОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИЧОРНОМОР'І (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ЄПАРХІЇ)	101
Гав'як Василина Анатоліївна	
СПІВВІДНЕСЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК РІЗНИХ КОНФЕСІЙ ХРИСТІЯНСТВА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ	106

Історичні, юридичні, політичні науки

Стрельбицька Лілія Миколаївна	
Стрельбицький Микола Павлович	
ДУХОВНА СКЛАДОВА ТА ДИФУЗІЯ ВЛАДНОЇ Й ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ЇХ СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ	114
Бибик Валерій Михайлович	
ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ МОДЕРНОЇ НАЦІЇ	122
Авсєєвич Владислав Петрович	
УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В СВІТЛІ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	127
Артюмова Майя Георгіївна	
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ (ФІЛОСОФСЬКИЙ, ІСТОРИКО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ)	136
Палінчак Микола Михайлович	
РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	162
Кобець Юлія Василівна	
ВЗАЄМОВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ДУХОВНОЇ СФЕРИ В СТРУКТУРІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ	167
Богдалов Антон Геннадійович	
ВИНИКНЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПСЕВДОХРИСТІЯНСЬКИХ СЕКТ У 1990-Х РР. В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ «ВЕЛИКОГО БІЛОГО БРАТСТВА» (НА МАТЕРІАЛАХ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ)	170
Мартиненко Володимир Федорович	
СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	175

Мадрига Тетяна Богданівна МОВА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	181
Червеняк Кристина Тарасівна РОЛЬ ПОЛІЕТНІЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНИ	188
Стеблак Діана Михайлівна МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У США	193
Бедь Наталія Михайлівна АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД: ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ, РИЗИКИ, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	200
Кополовець Роман Володимирович МЕТОДОЛОГІЯ ПРОГРАМИ «NATIONAL TRANSIT», ЯК ЕЛЕМЕНТ У ВИЗНАЧЕННІ СТУПЕНЯ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТІ	210

Економічні науки

Лугош Лариса Миколаївна ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГУ НЕПРИБУТКОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	215
Чіхладзе Ніколом Гогіашвілі Отар РОЛЬ ДОМОХОЗЯЙСТВ В ЕКОНОМІКЕ – РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ (ВАГА ДОМОГОСПОДАРСТВ В ЕКОНОМІЦІ – РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)	220

Педагогічні науки

Драшковці Арпад-Роберт Арпадович Шимко Олена Володимирівна ВИЩА ШКОЛА УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА	229
Сагач Галина Михайлівна КОНСОЛІДУЮЧА РОЛЬ АКМЕ-РИТОРИКИ: ШЛЯХ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЗАСАДАХ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ	234
Жабляк Марія Дмитрівна ПРО ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЗОЛЮЦІЇ ПЕРШОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО З'ЇЗДУ ПЕДАГОГІВ ІЗ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ	244
Бодик Остап Петрович Рибалка Людмила Дмитрівна ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ У ШКІЛЬНУ ПРАКТИКУ	250

Саннікова Тетяна Василівна

КОНЦЕПЦІЯ ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЯХ» 257

Гура Світлана Павлівна

МОЖЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ 2.0 ДЛЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ 263

Гончаренко Алла Миколаївна

СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМИН МІЖ ОДНОЛІТКАМИ: ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ 269

Товт Алла Андріївна

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 274

Протоієрей Олександр Смолін

ВПЛИВ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ НА САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ 282

Товтин Надія Іванівна

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МУЗИКОТЕРАПІЇ 289

Психологічні науки**Ярема Олена Миколаївна**

ВПЛИВ СИСТЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА РОЗВИТОК САМОПІЗНАННЯ ПЕДАГОГІВ 300

Шевчук Роман Михайлович

ВІД СТУДЕНТСЬКОЇ АУДИТОРІЇ ДО УПРАВЛІНСЬКОГО КАБІНЕТУ (ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ) 307

Хоркава Світлана Іванівна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ Й ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ 311

Сивній Наталія Федорівна

СУЧАСНА ПСИХОДІАГНОСТИЧНА ТА ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЄЮ 315

СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМИН МІЖ ОДНОЛІТКАМИ: ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Гончаренко Алла Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Ключові слова:
*взаємини,
дошкільний вік,
закономірності,
рівні прихильності,
стать*

У статті розглядається комплекс закономірностей, що визначають процес становлення й розвитку взаємин дітей старшого дошкільного віку. Розкрито причини та процеси цього явища, чинники, які впливають на прояви варіативного ставлення до ровесника. Характеризуються види діяльності, в яких взаємини набувають значущості, відтінку моральності та перспективи розвитку.

Keywords:
*relationships,
preschool age,
regularities,
attachment levels,
floor*

The article deals with a set of regularities that determine the process of formation and development of relationships among children of the senior preschool age. The causes and processes of its phenomenon are disclosed, factors which influence the manifestations of a variational attitude to the same age. Characterized by the types of activities in which the relationship acquires significance, a shade of morality and the prospects of development.

Про важливість спілкування вже не сперечаються. Потреба в спілкуванні рано стає основною соціальною потребою дітей дошкільного віку. Значущість і роль такої потреби є незамінною й однією з життєво важливих. Міжособистісні відносини виникають та інтенсивно розвиваються в дошкільному дитинстві, оскільки з самого народження дитина живе серед людей, вступає з ними в контакт, приймає запропоновані форми контактостановлювальних засобів або вибудовує власну модель взаємодії. Такі прояви викликають інтерес науковців, що спрямований на вивчення процесу соціалізації особистості.

Теоретичний аналіз свідчить, що входження індивіда, як повноцінного партнера, в соціальний простір можливе за умови активності у спілкуванні з іншими [9]. Дошкільний вік - особливий період розвитку дитини, бо є першим етапом у формуванні її особистості. Діти

саме цього віку вирізняються особливим сприйманням, емоційною чутливістю, підвищеною пізнавальною активністю, засвоєнням уявлень про норми, правила моралі та реалізацією їх у взаєминах з однолітками і дорослими. Спілкування визначається як процес взаємодії людей, який спрямовано на узгодження дій, об'єднання зусиль для досягнення мети. Поглиблюючи цю думку, схилиємося до уточнення, що спілкування є інформаційною і предметною взаємодією. Така взаємодія не лише збагачує індивіда певною інформацією, впливає на його власну дію, підштовхує до її розвитку чи припинення, а й, значною мірою, формує взаємини між партнерами. Одержана в спілкуванні інформація викликає бажання продовжити взаємодію чи припинити її, шукати взаємодії чи уникати [6, 115].

На дослідженні різних аспектів побудови взаємодії дітей дошкільного і

шкільного віку зосереджували увагу Л. Виготський, Я. Коломинський, М. Лісіна, В. Мухіна, Т.Піроженко, А. Рояк та багато інших. Діяльнісний підхід в основу своїх досліджень поклали М.Єлагіна, О. Смірнова, Т. Антонова, Н. Короткова; особливості самоідентифікації в системі взаємин вивчали О. Венгер, Д. Ельконін, А. Рузька, О.Кононко, Т.Піроженко, Р.Терещук та інші.

Щодо дітей дошкільного віку, то існує чимало досліджень цього напрямку: спілкування дітей з дорослими [2, 36], формування взаємин з однолітками [6], зміст спілкування і його вплив на взаємини з партнером [4, с. 22], формування позитивних емоцій, милосердя та співчуття [1, 64], спілкування з метою використання мовлення й комунікативної активності та інші. В дослідницькій теорії різнопланово описані саме позитивні взаємини дошкільників. Автори досліджували проблеми становлення справедливих взаємин, основ гуманності, доброзичливості, як першооснови прихильності та інше. Значно менше уваги приділено взаєминам дошкільників, які мають проблематичний характер [5, с.128]. Однак, ці прояви, від непослуху аж до негативізму, мають місце в широкій палітрі взаємин дошкільників і потребують свого дослідження, вивчення та узагальнених висновків. Вони накладають певний відбиток на формування взаємин в групі однолітків, на виникнення спільних інтересів, розвиток діяльності, порушують тривалість та змістовність спілкування, звужують коло приємних контактів. Такі взаємини стануть на заваді до налагодження взаєморозуміння, взаємоповаги, взаємодопомоги. Пов'язуючи ці висновки з матеріалами наших досліджень, можна зауважити, що негативні взаємини виключають дитину з загального кола взаємодії з однолітками, породжують в ній недовіру, замкнутість, настороженість або, навпаки, зверхність як захисну функцію чи як впевненість у своїй винятковості. Та конфлікти теж збагачують дитину соціальним досвідом і позбавити її набуття такого досвіду неможливо, проте важливо, аби з дитинства малюки

виносили загальне почуття прихильності до людей. Означена проблема стосується не лише дошкільних навчальних закладів, а й інших соціальних інститутів, що теж формують життєву компетентність дитини [8].

Знання педагога таких особливостей є запорукою його професійної компетентності, вмінню створювати розвивальне середовище та здійснювати продуктивний педагогічний вплив.

Незважаючи на те, що наука збагатилася ґрунтовними й різноманітними дослідженнями проблеми побудови й розвитку взаємин, виникає потреба вивчення спілкування дошкільників відносно статевої характеристик та відносно рівня прихильності до партнера. Спілкування в дитячому колективі забарвлене ставленням однолітків один до одного. Таке ставлення вже вироблено досвідом, існує тривалий час, воно має чітко означені прояви у взаєминах, які вибудовуються щоденно. Отже, спілкування є підґрунтям для проявів взаємин і джерелом для їх формування. Дошкільник прагне взаємодії з іншими, надаючи перевагу одноліткам. Така постановка питання визначає актуальність досліджуваної проблеми.

Розкриваючи особливості взаємин, що зумовлені статевою належністю, зазначаємо, що у старшому дошкільному віці триває розвиток тієї ланки свідомості, яка характеризує дитину як хлопчика чи як дівчинку. Цей відтінок спостерігається у щоденному вільному спілкуванні дітей, яке відбувається з власної ініціативи, не започатковане дорослим і не контролюється ним. Та найвиразніші прояви своєрідності взаємин виявляються в іграх: виборі іграшок, ролей, дій. Дитина себе ідентифікує з представниками певної статі, дотримуючись таких проявів поведінки, які орієнтовані на той еталон жінки чи чоловіка, який дошкільник виніс з сім'ї. Ці еталони не існують окремо, вони вступають в тісну взаємодію і активно працюють. Взаємини в дитячій групі виникають і розвиваються на основі власного індивідуального досвіду кож-

ної окремої дитини. Цей соціальний досвід накопичувався, переважно в родині і поза нею. Тому взаємини неоднозначні.

З огляду на те, що група дітей існує тривалий час, то взаємини вже визначилися і мають різноплановий характер: дошкільники одним ровесникам надають перевагу, байдужі до інших і не люблять третіх. Одна з особливостей дитячого колективу – створення угруповань на статевою ознакою.

Простежуючи виникнення угруповань, тривалість їх функціонування, стійкість у незмінному вигляді, ми концентрували увагу на впливі статевої належності на вільний вибір партнерів по спілкуванню в різних видах діяльності. З'ясовано такі закономірності:

- діти надають перевагу одноліткам своєї статі при мовленнєвому спілкуванні, в трудовій діяльності та ігровій;

- ініціювання спілкування з представниками іншої статі відбувається при потребі активного, динамічного розгортання сюжетно-рольової гри та в колективній праці для об'єднання зусиль;

- входження до іншого угруповання можливе при наявності привабливих іграшок, атрибутів, цікавого ігрового сюжету;

- хлопчики охочіше відгукуються на запрошення дівчаток увійти до їхнього гурту чи долучитися до спільної праці. Дівчата консервативніші: у 8 випадках з 10 відмовляються приєднатися до гурту хлопчиків за будь-яких обставин;

- при запрошенні хлопчиками до гри чи праці двох подружок у 5-и з 10-и випадків останні приймають запрошення.

Наступна закономірність стосується ставлення до ровесників, що проявляється у нерегламентованій дорослим діяльності. Експериментальні дані засвідчили: при виникненні ситуація морального характеру: дівчатка означають свою реакцію, ставлення чітко й визначено. Наприклад, небажання ровесника займатися дорученням побутового характеру у дівчаток викликало відвертий осуд, докір, відмову щодо прийняття "порушника" до спільної гри. З одного

боку, можна розглядати цей факт як позитивний, оскільки мала місце орієнтованість дітей на необхідність підтримання порядку в побуті. З іншого – можна сприймати це як привід відмовити дитині, до якої ставлення неприязне або байдуже. Реакція хлопчиків мало чим відрізнялася, та подібна ставлення ситуація не впливала на майбутні контакти. При наявності перспективи цікавої динамічної діяльності ставлення з попередньої ситуації не переносилося і не впливало на характер взаємин в подальшому.

Щодо кількісного складу, то більшість дітей надають перевагу невеликій кількості осіб в угрупованні. Хлопчики не проявляють особливого прагнення до збільшення кількості партнерів, але не заперечують, якщо є бажачі приєднатися до гурту. Інша поведінка властива дівчаткам: вони ревно ставляться до вже існуючого угруповання, не бажать залучення до гри жодного "зайвого", навіть коли ставлення до нього не визначається як неприязне. Дівчатка мотивують свою позицію тим, що гра вже склалася, ролі розподілені, іграшки всі розібрані і щось змінювати не бажано. Така характеристика стосується переважно тих угруповань, які мають досить обмежений кількісний склад – 1-3 особи. Та зазначимо і переваги подібних об'єднань: стійкість, тривалість існування, стабільність взаємин. Факти "парного егоїзму" кваліфікуються дослідниками як результат тривалої прихильності, співпадання уподобань партнерів і певної міри взаємозалежності [2, с.36]. Подібне прагнення вибіркової більше характеризує дівчаток, ніж хлопчиків. Неприязне ставлення до однолітка, який прагне долучитися до парного чи трійного угруповання, породжено ревністю до подруги. Руйнувати такі об'єднання не варто. Не дає позитивного результату і відверто негативна оцінка з боку дорослого. Деяко перебороти "парний егоїзм" можна шляхом організації такої діяльності, де буде задіяна значно більша кількість дітей, на тривалий час і задля вирішен-

ня важливих проблем, що мають соціальну спрямованість. Вважаємо, що в організованій дорослим діяльності ці паритетності знову об'єднуються, та це в межах спільної мети, що не матиме ознак відокремленості та негативізму до інших.

Привертає увагу факт одиночних дій, ігор старших дошкільників, що становлять близько 13%. Таке відокремлення сигналізує про неблагополуччя дитини. Це може бути предметом спеціального вивчення, та є підстави вважати, що важливу роль в подібних ситуаціях відіграють прояви нетерпимості та агресивності дітей, відчуття власної винятковості, що може формуватися в родині, або надмірна сором'язливість чи вади мовлення.

Наступна характеристика – кількісна характеристика угруповань за статевою ознакою. Домінування одностатевих об'єднань пояснюється тим, що у дітей дуже рано починає виявлятися бажання прихильніше ставитися до однолітків спільної статі, кооперуватися з ними задля спільної діяльності. Спостерігаючи за характером, змістом, розвитком ігор, добором матеріалів до них, можна знайти пояснення явищу прихильності до представників спільної статі.

На думку дослідників, розвиток гуманних почуттів відбувається при умові переживання позитивних емоційних прагнень до хороших добрих починань [1, с.86]. Саме таке прагнення було зафіксовано майже у всіх дошкільників (98%) і проявилось у бажанні говорити приємні, хороші слова, підсилювати їх мімікою, рухами, інтонацією, пропонувати спільну діяльність. Більше половини дітей вважають, що це викличе приємне спілкування, власне задоволення чи задоволення партнера. Отже, будуючи взаємини з однолітками різної ознаки прихильності, дошкільники здатні в більшості випадків прогнозувати подальші дії і реакції партнерів та використовувати адекватні засоби спілкування, надаючи перевагу мовленнєвим [7, с. 32].

Природне безпосереднє спілкування інколи нівелює в дитячому розумінні

статеву ідентифікацію [3, с.40]. Хлопчики частіше забувають про свою соціальну чоловічу роль, ніж дівчатка. Та саме дівчатка з особливою наполегливістю вимагають від хлопчиків дотримання відповідних правил поведінки. Очевидно, увага хлопчиків імпонує дівчаткам. Однобокість полягає в тому, що дорослими наголошується на перевазі дівчаток над хлопчиками. Частково таке положення пояснюється тим, що виховний процес реалізують виключно жінки: вдома - мама і бабуся, в дитячому садку - вихователь, помічник вихователя, в школі - вчителька.

Простежується відмінність і у виборі засобів спілкування. Дівчатка більше зорієнтовані на емоційне спілкування. Крім словесних засобів, вони вдвічі активніше, ніж хлопчики, використовують міміку, та втричі частіше - дотик. Саме дівчатка надають цим засобам особливої ваги, підсилюючи таким способом слово, стежать за враженням, яке справляють на інших, фіксують оцінки щодо себе і демонструють готовність подобатися. Таке прагнення властиве всім дошкільникам, та дівчатка проявляють його яскравіше і більш відкрито. Своєрідне нехтування хлопчиками емоційно-мімічних засобів пояснити можна тим, що вони надають перевагу предметному спілкуванню, конкретній результативній діяльності, а не самому процесу, менше загострюють свою увагу на формі, а більше - на змістовій частині. Тому не такі чутливі до інтонаційного забарвлення, близького перебування біля партнера, дотику до нього.

Дівчатка ревно ставляться до свого угруповання, обмежуючи коло партнерів по спілкуванню, а хлопчики спокійніше ставляться до розширення такої спільноти. У бесіді дівчатка втричі частіше означали потребу хороших вчинків, аніж хлопчики. Вважаємо, що така потреба дівчаток продиктована бажанням одержати позитивну оцінку, схвалення, бо чітко простежується спрямованість на дорослого, його авторитет, хлопчики ж дорожать угрупованням ровесників.

Вивчені явища дали змогу зробити такі висновки:

- твердим підґрунтям формування спільних інтересів є почуття приязні, прихильності, доброзичливості, що й впливає на частоту виникнення угруповань, їх тривалість та стійкість;

- за умови зняття зовнішнього контролю угруповання, які виникають, мають переважно одностатеву характеристику;

- дівчатка більше зорієнтовані на емоційне спілкування, а хлопчики – на ділове, предметне, що підтверджується фактами активного застосування дівчатками як вербальних, так і невербальних засобів спілкування, яким надають особливе, інколи виняткове, значення;

- встановлено, що дівчатка обмежують коло своїх партнерів, не спілкуючись з тими, хто для них є неприємним. Хлопчики ж розширюють своє коло спілкування не тільки за рахунок друзів, а, якщо того вимагає цікава діяльність, й за рахунок байдужих неприязних. Це пояснюється тим, що дівчатка не люблять порушувати ustalений порядок взаємин, а хлопчики не бояться його змінити задля внесення елементів новизни, ризику, незвичності.

Отже, спілкування старших дошкільників переважає в одностатевих угрупованнях, характер взаємин залежить від рівня прихильності до однолітка та власного соціального досвіду кожної дитини.

1. Виховання людяності : метод. посіб. /Т.І.Поніманська, О.І.Козлюк, Г.В.Марчук. – К.:Міленіум, 2008. – 132 с.
2. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах.- Минск: НИИП, 1976. - 126 с.
3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві).- К.: Освіта, 1998. - 225 с.
4. Княжева И.А. Педагогические условия воспитания и развития милосердия у детей старшего дошкольного возраста: Автореф. дис. ...канд. пед. наук.- М., 1992.- 26 с.
5. Ландрет Л. Е. Правильне виховання характеру дітей / Лінда Елсбрук Ландрет ; [пер. з англ. Володимира Степанова]. - [Київ] : Східноєвроп. гуманітар. місія.-Друкарня Мадрид, 2015. - 329 с.
6. Лисина М.И., Галигузова Л.И. Становление потребностей детей в общении со взрослыми и сверстниками// Исследование по проблемам возрастной и педагогической психологии.- М.: НИИПП, 1980.- 158 с.
7. Піроженко Т. О. Психологія комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини [Текст] : автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Піроженко Тамара Олександрівна ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - К., 2004. - 40с.
8. Теорія та методика співпраці дитячих навчальних закладів з родинами : навч.-метод. посіб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, пед. ф-т, каф. теорії та методик дошк. та поч. освіти ; [авт.-уклад.] Н. Г. Каньоса. - Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. [вид.], 2015. - 115 с.
9. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / [Г. Бельська та ін. ; за заг. ред. О. Рейпольської] ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. - Харків : метод. посіб. / Т.І.Поніманська, О.І.Козлюк, Г.В.Марчук. – К.:Міленіум, 2008. – 132 с.